Staré atesty nemusejí být vždy zárukou pravosti

Mezi sběrateli se občas vyskytne názor, že znalci dřívějších generací měli v otázce určování pravosti starých známek výhodu, už proto, že je od jejich vydání nedělila tak dlouhá doba jako nyní, a nemuseli tedy čelit padělkům, které se objevily až později. Zčásti je to jistě pravda, na druhé straně však tito naši předchůdci nemohli používat novodobější poznatky, které jsou (nebo by alespoň měly být) přirozenou součástí práce znalců pozdějších. Pouhá skutečnost, že známka byla ověřena před dlouhými roky, proto není a nemůže být zárukou její pravosti.

FRANTIŠEK BENEŠ

O tom se občas přesvědčují kupující zejména v zahraničních aukcích, v nichž bývají poměrně často nabízeny vzácné meziválečné československé známky ověřené našimi či zahraničními znalci působícími před mnoha desítkami let, a někdy dokonce i opatřené jejich atesty. Psali jsme o tom už několikrát a dnes si to připomeneme znovu.

Nejnovějším takovým případem je známka 3 K Znak z emise Pošta československá 1919, tmavě červená, s dvojitým přetiskem (!), prodaná nedávno v jedné německé aukci. Byl k ní připojen atest pravosti vídeňského znalce Ferdinanda Wallnera, vystavený před 55 lety.

Na tomto místě je třeba říci, že F. Wallner (1894 – 1970) nebyl jen tak ledaskdo – ve své době patřil mezi nejvýznačnější filatelistické znalce světa, na což můžeme usuzovat z toho, že patřil k zakladatelům Mezinárodní asociace filatelistických znalců (AIEP) a na jejím ustavujícím zasedání v italském Meranu (1954) byl dokonce zvolen jejím prvním předsedou; tuto funkci pak zastával dalších osm let.

Skupina zakladatelů AIEP na fotografii z 10. října 1954, před hotelem Bristol v Meranu; F. Wallner uprostřed.

V této souvislosti dovolte osobní poznámku: Přesně půl století poté, na podzim roku 2004, jsem byl v témže Meranu, na jubilejním zasedání, přijat do AIEP i já, a to na doporučení jejích členů, znalců L. Dvořáčka (ČSR), Z. Mikulskiho (Švýcarsko) a J. Veličkoviče (Srbsko). Historie AIEP mě i proto velmi zajímá a jsem rád, že vám ji v rámci tohoto článku mohu alespoň trochu přiblížit.

Počátky asociace se datují začátkem padesátých let minulého století, kdy v rámci Světové filatelistické federace (FIP) byl založen výbor (SIEO) pro koordinaci činností znaleckých komisí jednotlivých členských filatelistických svazů. Na Evropské filatelistické výstavě v Benátkách v roce 1953 pak bylo rozhodnuto o zahájení příprav na ustavení mezinárodní asociace znalců a vypracování jejích základních dokumentů. Tomuto jednání byly přítomny dvě desítky znalců, mnohdy zvučných jmen, z nichž některá jsou dodnes známa i nám (Diena, Raybaudi, Sieger, Silombra, Varga či už zmíněný Wallner). Druhý říjnový víkend o rok později, v sobotu a neděli 9. a 10. 10. 1954, se pak v hotelu Bristol v Meranu konalo ustavující zasedání AIEP, na němž bylo přijato prvních 56 členů (18 z Německa, 12 ze Španělska, 8 z Itálie, 5 z Francie, 4 ze Švýcarska a zbývajících 9 z Rakouska, Belgie, Dánska, Británie a Portugalska).

Zástupce naší filatelie tedy mezi zakladateli AIEP nebyl, později se však šest našich znalců členy asociace stalo (J. Mrňák – 1960; F. Novák – 1961; J. Karásek – 1964; L. Dvořáček – 1969; P. Pittermann – 1996; F. Beneš – 2004).

I když zástupce ČSR mezi zakladateli AIEP nebyl, v publikaci k jejímu jubileu je vyobrazen dopis z meranské výstavy probíhající ve stejné době, adresovaný na prof. Bruno Pokorneho, jehož příjmení naznačuje minimálně jeho české kořeny. Šlo o známou osobnost regionu Jižní Tyrolsko, pedagoga působícího na zdejší nejstarší vysoké škole, který ji po druhé světové válce oživil a stál i v jejím čele.

V prvním půlstoletí existence bylo členy AIEP postupně tři sta znalců ze 46 států světa, a v jubilejním roce 2004 jich asociace měla 117. Od té doby uplynulo osm let a letošní ročenka obsahuje 114 jmen, aktivních znalců však tolik není. Jsou totiž uváděni

i někteří zemřelí (z našich J. Karásek), či takoví, kteří už znaleckou činnost nevykonávají (z našich L. Dvořáček). Dá se tedy odhadnout, že skutečně aktivních je zhruba do stovky znalců, což v celosvětovém měřítku není vysoké číslo (zvlášť když uvážíme, že pětina jich je z Německa a deset procent z USA).

AIEP vedle ročenky vydává obsáhlý odborný časopis FFE (Fakes Forgeries Experts), jehož aktuální číslo má 186 celobarevných stran formátu A4, zaplněných zejména odbornými články se znaleckou tematikou.

Můj patnáctistránkový článek *Nové nebezpečné padělky a česká filatelie* vyšel ve FFE číslo 8 z roku 2005 (a byl přetištěn i ve Filatelii 7/2005).

Ale vraťme se ke známce zmíněné v úvodu. Už jsme řekli, že jde o upotřebenou hodnotu 3 K Znak z emise Pošta československá 1919, tmavě červenou, s dvojitým přetiskem, ověřenou podpisem Ferdinanda Wallnera, který k ní v roce 1957 připojil i svůj dvojjazyčný (německo–francouzský) atest pravosti. Známku si můžeme prohlédnout na zvětšeném vyobrazení.

Dr. jur. FERDINAND WALLNER, WIEN (AUTRICHE) I, SCHWERTGASSE 4 TELEPHON U-27-4-46

Président de l'AIEP (Association Internationale des Experts Philatéliques), Deutscher Bundesprüfer, Member No. 10.841 A.P.S.

Öst. Postspark.-Kto. 47.940. Bank: Pinschof & Co., Wien I, Spiegelgasse 3

Wien, 10.4.57

ATTEST
CERTIFICAT

Die mir zur Prüfung vorgelegte(n) Marke(n) von
Le(s) timbre(s) soumis pour l'expertise de

Tschechoslowakei 1919 3 Kronen Grau-karmin, Michel Nr. 52 mit Stg. (PRAHA-) VINOHRADY zeigt etwas deutlicher, um 1/2 mm nach oben verschobenen Aufdruck, der in „POŠTA" u. 1919 besonders deutlich hervortritt. Die Prüfung dieser Marke war mir bisher unbekannt und wird als besondere Seltenheiten zu werten. Die Marke

ist ~~(sind)~~ nach meinem Dafürhalten ECHT und
wurde(n) mit meinem Signum versehen.
est (sont), à mon avis, AUTHENTIQUE(S) et fut
(furent) muni(s) de ma signature

Geb. 5. 24

Zur gefl. Beachtung!
Jede Prüfung wird mit größter Sorgfalt nach dem gegenwärtigen Stand der Forschung durchgeführt. Jede Haftung, die über das Ausmaß des Prüfungshonorars hinausgeht, wird daher abgelehnt. Die Qualitätsbeschreibung kann sich nur auf den Zustand der Marken im Moment der Prüfung beziehen.

Avis important!
Toute expertise est faite avec un maximum de scrupulosité, selon l'état actuel de recherche philatélique. Une responsabilité dépassant l'étendue de l'honoraire d'expertise sera, par conséquent, déclinée. La description de qualité se réfère à la condition des timbres au moment de l'expertise.

Skutečnost, že známka má dvojitý přetisk, je prvním varovným signálem – u tmavé trojky není takový případ dosud znám. Na obrázku dále vidíme, že druhá devítka v přetisku je neseříznutá, což je druhý varovný znak – pravé známky korunových hodnot, přetištěné deskou číslo 5, totiž mají vždy druhou devítku seříznutou. V úvahu by však teoreticky připadalo, že známka mohla být přetištěna některou z desek určených pro haléřové hodnoty (1a, 1b nebo 2), u nichž se na pravém okraji archu, v posledním sloupci, nacházejí podtypy s neseříznutou devítkou. Takový případ sice není dosud znám, ale vyloučit jej nemůžeme. Rovněž by se mohlo ukázat, že – podobně jako u známek Parlament – byl v desce 5 doplněn stereotyp s neseříznutou devítkou. V obou případech by však přetisk musel svým tvarem a vzájemným postavením řádek i písmen a číslic v nich odpovídat přetiskům standardním, vytištěným ze stereotypů. (Tuto problematiku jsem obsáhle popsal už před více než deseti lety v článku *Pošta československá 1919 – objev, nebo omyl?* ve F1/2001[1]), proto se jí teď nebudeme zabývat.) Pokud máte k dispozici PofisEtalon můžete jej přiložit na vyobrazení známky zařazené v úvodu článku (je 1 : 1). Snadno tak zjistíte, že postavení řádek a jednotlivých písmen a číslic vzájemně neodpovídá prvnímu typu (ale ani druhému) a přetisk tedy nemůže pocházet ze stereotypů používaných v tiskárně Haase – jde tedy o **padělek ke škodě sběratelů**.

Podle mého názoru jde o padělek starý, zhotovený z původní sazby Herold, která byla běžným titulkovým písmem v mnoha tiskárnách té doby, a používala se dokonce ještě koncem padesátých let (jak se uvádí v publikaci F. Muziky Krásné písmo – viz můj zmíněný článek). Zdálo se totiž velmi

[1]) *Najít jej můžete v archivu Filatelie na* www.filaso.cz

snadné napodobit přetisk vzácné známky zdánlivě zcela stejným písmem a číslicemi, které stačilo zhruba stejně sesadit do ručního sázítka a obtáhnout na knihtiskovém stroji. Až výzkum dalších let ukázal, že písmo a číslice v pravých přetiscích neodpovídají výchozí sazbě, protože byly v průběhu výroby tiskových desek procesem opakovaného stereotypování (odlévání) změněny, zejména co do velikosti, přičemž původní postavení řádků a jejich znaků bylo samozřejmě zachováno. Zdánlivá podobnost přetisků padělaných přímo ze sazby pak vedla k tomu, že některé z nich znalci označili jako pravé a teprve později byly jejich výroky vyvráceny. Úvahu, že jde o dobový padělek, posiluje i skutečnost, že jde o známku znehodnocenou otiskem razítka Praha Vinohrady. Už znalci Hirsch a Franěk však ve své monografii Čs. známky (Borový, 1935) výslovně uvádějí, že *„razítko na známkách tohoto vydání není ani dokladem skutečného použití, ani důkazem pravosti, jelikož poštovní úředník nemohl při razítkování známek zkoumati pravost přetisků na známkách předložených k orazítkování“* (z ochoty).

Současně konstatovali, že značnému rozšíření padělků napomáhala i skutečnost, že *„nebyla dost rozšířena znalost pravých přetisků a jejich charakteristika (typy, sklony). V tom směru nutno odmítnouti názor dřívějších zkušebních znalců, kteří stáli na stanovisku, že sběratelům nemají být sdělována kritéria, podle nichž by od originálu sami rozeznali aspoň nezdařilý padělek. Ani tak vyspělý a zasloužilý pracovník, jako byl zesnulý Ing. Jar. Šula, nevybavil se z tohoto škodlivého nazírání, existenci padělků toliko konstatoval, leč nesdělil ani jedinou podrobnost, která by umožnila samostatné srovnání a usuzování. Tím spíše se nemůže diviti těm, kteří zamlčovali svoje skutečné či domnělé poznatky z toho důvodu, že jejich cílem nebyla skutečná filatelistická práce k prospěchu nejširší veřejnosti, nýbrž profesionální používání těchto relativních znalostí.“*

Jejich kniha Čs. známky, vydaná v roce 1935, byla vlastně prvním ucelenějším pramenem, z nějž mohli čerpat zájemci o otázky pravosti přetisků této emise. Šlo však jen o první krok v úsilí, které přerušila válka. Sám Hirsch se k emisi PČ 1919 vrátil v publikaci *Studie o filatelistických sbírkách Poštovního musea*, vydané v roce 1956. Poprvé zde názorným způsobem popsal a vyobrazil postup výroby tiskových desek a věnoval se i otázce zkoušení pravosti:

Bylo by jistě chybou, kdyby závěr našich úvah měl snad ve sběrateli vzbudit dojem, že je trvale a vážně ohrožován padělateli a jejich výrobky. Upozornivše na jejich pokoutní činnost můžeme s radostným zadostiučiněním prohlásit, že moderní sběratel našel správnou obranu proti nebezpečí, které v minulosti ohrožovalo filatelii mnohem bezprostředněji než dnes. Studijní filatelie, tato anatomie naší záliby, dodala sběrateli sebejistoty, které předchozí generace, vedené jednostranně k praktické činnosti, tak tíživě postrádaly. Proto je následující kapitola o zkušebním postupu při zjišťování pravosti známek nejen vysvětlením věcného použití znalosti v praxi, ale současně důkazem, jak nedělitelně zapadá činnost badatele do celé výstavby moderní filatelie.

Zkoušení pravosti přetisků POŠTA ČESKOSLOVENSKÁ 1919

Uvážíme-li, že nejméně dvě sběratelské generace byly bezděky nebo záměrně vychovávány k nekritickému obdivu k znalcům, kteří dovedli spolehlivě rozlišit pravou známku od napodobenin, pak nás nemohou překvapit nevítané důsledky, jež z toho nezbytně vyplynuly. Bylo to v prvé řadě určité zlhostejnění k tvůrčímu samostatnému studiu. Sběratel, jemuž se stále zdůrazňovalo, že za něho někdo přejímá odpovědnost za pravost známky, ztrácel bezprostřední zájem na studiu, jež by jinak bylo nezbytné. Znalec, jenž měl být v první řadě objevitelem a šiřitelem znalostí, ustrnul ve zkomercializované filatelii na jakémsi živnostenském stupni, takže poslání se u něho změnilo v povolání, v němž bylo mnohem více místa pro cechovní zásady, než pro vůdčí činnost badatele. Proto pohlížel na svoje objevy jako na osobní majetek, střežil je jako obchodní tajemství a přitom si namlouval, že tímto postupem dostatečně chrání sběratele před přílišnou informovaností padělatelů. Tichý souhlas s neznalostí byl však pouze jednou ze slabin, jež v důsledku nevyřešené otázky znalecké vznikly. Mnohem povážlivější byl vpád šarlatánů do filatelie. Zatím co znalec jen oddaluje chvíli, kdy se obecně rozšíří poznání o nezbytnosti podrobného studia známkových tiskových technik, pracuje šarlatán, sám bez vědomosti, záměrně proti poznání a studiu, jež by odhalily celou jeho ubohou šalbu. Je ochoten vymýšlet nejnaivnější teorie, plné tajemných náznaků na záhadné objevy, o nichž ví jen on sám a které jsou jeho tajemstvím. Usvědčen ze základních omylů, má vždy po ruce poslední falešnou kartu: že totiž známka je zvláštní, jím objevený typ, což závistiví a neschopní konkurenti nechtějí přiznat.

Vylíčeným vývojem prošla světová filatelie dávno před první válkou, československá filatelie pak, jež našla teprve ve vlastních známkách v r. 1918 svou přirozenou základnu, prodělala tento vývoj urychleně, ale nezměněně znovu v letech 1918—1939. Na přetiskovém vydání „P. Č. 1919“ máme toho jedinečný příklad se všemi vylíčenými průvodními zjevy, při čemž šarlatánství má podíl až nepřirozeně velký.

(Následuje podrobný popis zkoumání konkrétního přetisku.)

Z uvedeného je patrno, že zkušebna známek nesmí být zaměňována s tajemnou alchymistickou laboratoří. Moderní sběratel neuznává již ony omšelé rekvisity, které dříve tak úspěšně uspávaly bdělost pochybovačů. K nim nutno počítat v našem případě i rtuťovou lampu, mikroskop, analysu barev a mikrofotografii, které v rukou nepoučeného filatelisty již tolikrát zklamaly. Vědět vše o známce a umět to vhodně použít pro praktické sbírání a zkoušení, toť onen kámen mudrců naší záliby.

V takové situaci se tedy můžeme jen málo divit, že při ověřování pravosti přetisků PČ 1919 došlo k tolika omylům. Přičteme-li k tomu železnou oponu, která od konce 40. let oddělovala československou filatelii od západoevropské a světové, a bránila volnému proudění poznatků, zapadá mylný výrok F. Wallnera do kontextu doby. Filatelie se však samozřejmě vyvíjí, a s ní i její znalecké poznání. Wallnerův omyl v pozdějších letech rozpoznal německo–americký znalec Fred Hefer, který známku správně označil jako padělek. Kdy k tomu došlo nevíme, protože to učinil pouze otiskem svých značek na její zadní stranu. Tím však nastala rozporuplná situace, kdy známka byla opatřena dvěma si odporujícími stanovisky, přičemž obě vydali němečtí spolkoví znalci (jak Wallner, tak Hefer byli „BPP“).

Na základě dnešních poznatků, vycházejících z postupů navržených našimi dávnými předchůdci, zejména Hirschem a Mrňákem, můžeme nyní s jistotou potvrdit správnost závěru F. Hefera – přetisk zkoumané známky 3 K tmavá je padělaný.

Pro úplnost dodejme, že v rámci znaleckých výroků F. Wallnera je tento spíše výjimkou – jeho charakteristický, tužkou provedený podpis na známce je totiž podle mé zkušenosti obvykle v souladu s jejím skutečným stavem, a současně bývá dobrým doporučením pokud jde o její původ a jakost. Dnes představená tříkorunovka je tedy ojedinělým vybočením z řady jeho správných závěrů. Dívejme se na ni proto optikou konstatování našeho předního znalce Jana Mrňáka, člena AIEP: *„Zkušební znalci jsou také jenom lidé. A lidské je chybovati. Záleží jen na tom, jak často se znalec mýlí. Neznám znalce, který by se v životě nezmýlil…“* Samozřejmě jde o to, aby těch omylů bylo co nejméně, a pokud už je nestačí zjistit sám autor, aby je napravili jeho následovníci. ■